

ПОЛІТЕКОНОМІЯ

УДК 330.8

Антон Філіпенко

ЕКОНОМІЧНИЙ СВІТ: МЕТОДОЛОГІЯ

Проаналізовано методологічні проблеми економічної науки. Її мета полягає в обґрунтуванні значення методології для всього різноманіття концепцій та галузей економічної науки. Розглянуто генезис економічної методології, основні методологічні напрями, філософську складову економічної методології, основні методологічні погляди на економічну теорію, математичний апарат в економічній методології, інтегративну функцію методології. Розкрито бімодальний характер економічної методології, в основі якої лежать філософські та математичні принципи.

Ключові слова: методологія, дискурс, натуралізм, конструктивізм, реалізм, постмодернізм.

JEL: B41.

У царині економічної методології існує два головні підходи. Більшість науковців беззастережно вважає за доцільність та абсолютну необхідність її розроблення та застосування в наукових дослідженнях як важливого розділу економічної науки, по-перше, для визначення предмета і методу економічної науки, її онтологічних та епістемологічних вимірів. По-друге, для перевірки, тестування, калібрування чинних чи нових економічних теорій і моделей. По-третє, як засобу отримання нового знання, нових теорій і моделей. По-четверте, як теоретичної основи щодо опрацювання емпіричних даних у процесі здійснення економічних вимірювань. Водночас існує думка про те, що методологія є прерогативою філософії науки та лише вузького прошарку економістів-методологів. Автор поділяє першу позицію, оскільки методологічні принципи, методи, інструменти, методологічна культура, методологічні стандарти мають своїм наслідком формування більш-менш однорідного наукового економічного простору, дозволяють уникнути ефекту "вавилонської вежі" в умовах диверсифікації економічного знання, посилення міждисциплінарних досліджень, проявів "економічного імперіалізму".

Природа економічної методології складається з трьох базових опор. Перша. Економічна методологія досліджує природу економіки як науки. Це означає, що економічна методологія розглядає структуру та засновки пояснень і тверджень, які здійснюють економісти з метою відповіді на пи-

Філіпенко Антон Сергійович (anton_filipenko@ukr.net), д-р екон. наук, проф.; професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

тання щодо функціонування економічного світу. Наприклад, економісти використовують зміщення кривих попиту і пропозиції, щоб відповісти на питання про те, чому ціни змінюються. Економічна методологія намагається зрозуміти, яку саме специфічну роль відіграють ці взаємозв'язки в їхніх поясненнях. Друга. Економічна методологія використовує як дескриптивний (описовий), так і прескриптивний (нормативний) підхід. Дескриптивна економічна методологія має на меті описати різні типи практики економічних досліджень, а також їхні результати. У філософії науки дескриптивна методологія часто позначається як позитивна методологія. Прескриптивна економічна методологія спрямована на здійснення якісних оцінок пояснень в економіці та на удосконалення категоріального апарату економічної теорії. Філософи науки характеризують прескриптивну методологію як нормативну методологію, а також переймаються питанням, як наука повинна впроваджуватися на практиці. Третя базова опора. Принциповим моментом економічної методології є питання про те, що є спільним та відмінним в економічній науці у порівнянні з природничими та фізичними науками (*Baumans, Davis, 2010. P. 2–4*).

Як впливає з наведеного, у цьому разі маємо приклад філософського трактування економічної методології. Однак практика економічних досліджень засвідчує широке використання математичної методології як важливого інструментарію отримання нових наукових результатів та нових знань. У більшості західних економічних журналів у рубриці методологія домінують економетричні та статистичні моделі.

Два світобачення

Як же виглядає методологічний дискурс в економіці на початку XXI століття? Його зміст та парадигмальна структура залежать від загального світобачення чи наукового світогляду, в системі координат якого трактуються будь-які природні чи суспільні явища. Ще з часів Платона і Аристотеля точаться дискусії щодо способів і методів сприйняття людиною навколишнього світу. Платон стверджував, що ідеї, їхнє математичне вираження є первинними в осягненні всесвіту. Близькими були й погляди Декарта, Лейбніца та ін. Сучасний польський філософ Збігнев Крол пише, що "соціологічні, економічні, політичні, психологічні, а також інші фактори є вторинними. З цієї причини в теорії створення знань необхідно враховувати як базовий, так і вторинний рівні. Базовий рівень визначається суто раціональними та онтологічними чинниками. Це означає, що наукові зміни в математиці є раціональними та базуються на об'єктивних умовах, які є пріоритетними в кожній науковій теорії" (*Krol, 2015. P. 339*). Відштовхуючись від математичних пріоритетів, певного розповсюдження набула модель аксіоматичної будови світу, аксіоматичної методології. Відомий дослідник і прибічник цього методу П. Саппес зазначає, що аксіоматичний метод має давню традицію, яка була започаткована, ймовірно, як вагомий математичний метод стародавніми греками (*Suppes, 2016. P. 336*).

Протилежних поглядів дотримувався Аристотель, обстоюючи метафізичну концепцію, суть якої полягає у відображенні реальних явищ і процесів на рівні філософських абстракцій. Цей напрям розвивали Бекон, Спіноза, Кант та ін. На зламі XIX–XX століття філософія позитивізму стала продовженням зазначеної школи. Факти і тільки факти (*bare bones*) бралися до уваги послідовниками позитивізму – неопозитивістами та постпозитивістами у XX столітті.

Три методологічні напрями

В узагальненому вигляді в рамках філософії науки склалися три основні методологічних напрями: натуралістичний, конструктивістський та реалістичний. Перший бере початок від матеріалізму Аристотеля, другий – від ідей Платона. Базові принципи натуралістичної методології сформульовані британською філософською школою (Бекон, Лок, Г'юм) та доповнені їхніми послідовниками. Натуралістичний напрям має такі особливості. Існують закономірності або моделі в природі, які не залежать від спостерігача (так званий, реальний світ). Ці моделі можуть бути випробувані (обстежені), а самі обстеження можуть бути об'єктивно описані. Емпіричні судження підлягають перевірці дослідним шляхом відповідно до принципів верифікації, фальсифікації та короборації¹. Розрізняють оціночні та фактичні судження. Науковий проект повинен загалом бути керованим за рахунок особливого Людського знання, яке є як сингулярним, так і кумулятивним (*Moses, Knutsen, 2012. P. 8–9*).

Методологія конструктивізму виходить з того, що існує тісний взаємозв'язок між людськими суб'єктами та соціальним світом. Як зазначає нобелівський лауреат В. Сміт, "конструктивізм передбачає використання людського розуму для свідомого вироблення правил людської діяльності в рамках соціально-економічних інститутів" (*Сміт, 2008. С. 427*).

З одного боку, конструктивісти розглядають переконання та цінності як такі, що повинні бути поясненими, а також такі, що відіграють визначальну роль у створенні, визначенні та поясненні реальності. Конструктивізм стверджує, що норми та цінності виходять за рамки формування інтересів акторів – вони самі по собі є "індивідуальностями" й, відповідно, зі своїми інтересами. З іншого боку, конструктивізм пов'язаний з когнітивним методологічним напрямом. Це означає, що він має соціологічну спрямованість, стосується зв'язків між окремими особами – через навчання, міжсуб'єктність, а також соціальні знання. У центрі уваги конструктивізму, як зазначає Коген, стоїть незалежний вплив норм на державну поведінку (*Cohen, 2014. P. 18*). У доктрині постмодерну є три конструктивістські логіки – значення, пізнання і невизначеність. Для економічної методології особливе значення має невизначеність Найта, яка акцентує увагу на соціальній конструкції, що інформує агентів та спільноти, частиною яких вони є. Для постмодерністських конструктивістів методологічні норми є об'єктами

¹ Corroboration (англ.) – підтвердження фактами.

влади, які визначають межі можливого слова й діла (співвідношення знання й влади Фуко, комунікативний дискурс Габермаса тощо). Конструктивізм кореспондує з герменевтикою Гадамера, французькими деконструктивістами, постструктуралістами.

Третій методологічний напрям – науковий реалізм – протиставляється і натуралізму, і конструктивізму, запозичуючи водночас окремі принципи зазначених підходів. Обширна література з цього напрямку свідчить про певну диференціацію реалізму в позиціонуванні цієї школи: "трансцендентний", "реляційний", "критичний", "емпіричний". Науковий реалізм, за онтологічними ознаками тяжючи до натуралізму (визнає існування реального світу незалежного від нашого досвіду), подекуди намагається засвідчити себе як синтез двох провідних методологічних напрямів сучасності – натуралізму та конструктивізму.

Повертаючись до початку статті, можна стверджувати, що в економічній науці існують якісний та кількісний методологічні підходи. Перший базується на філософії науки, філософії економіки, другий – на математиці, статистиці, економетриці, комп'ютерних моделях. Застосування в економічному аналізі одного з підходів отримало назву моноmodalної методології. У нашому випадку маємо справу з біmodalною методологією, як її позначає К. Допфер (*Dopfer*, 2011. Р. 329).

Філософська складова економічної методології

Для економічної теорії основоположне значення мають п'ять положень філософії науки.

1. Цілі. Якими є цілі науки та наукового теоретизування? Чи є наука насамперед практичною діяльністю з метою виявлення корисних узагальнень, чи вона повинна займатися пошуком пояснень та істини?

2. Пояснення. Що таке наукове пояснення?

3. Теорії. Що таке теорії, моделі і закони? Як вони співвідносяться одне з одним? Як вони відкриваються та будуються?

4. Перевірка, індукція та демаркація. Як перевіряються та підтверджуються (чи спростовуються) наукові теорії, моделі і закони? Як розрізняються установки і практики у вчених та у представників інших професій?

5. Чи однакові відповіді на ці чотири запитання дають усі науки в усі часи? Чи можна вивчати людські вчинки та інститути так само, як ми вивчаємо природу? (*Hausman*, 2008. Р. 5).

Відповіді на ці та подібні запитання формулюються з різних світоглядних, філософських, методологічних позицій.

Філософські основи економіки закладені ще в часи античності Платоном та Аристотелем, були продовжені середньовічними богословами та філософами (*Crespo*, 2013). За нової доби філософські школи острівної та континентальної Європи запровадили сам термін "філософія економіки". Зокрема, філософські проблеми економіки розглянуті в роботі Дж. Ст. Мілля "Основи політичної економії з деякими додатками до соціальної філософії" (1848). Німецький автор Фріц Берольцгаймер (1869–1920) опублікував

роботу "Система правової та економічної філософії" у 1904–1907 роках. У працях Бентама, Фіхте, Гегеля, Фуко, Гайдеггера та ін. знайшли глибоке обґрунтування філософські засади економічного розвитку (*Hoffmann, 2009. S. 12–15*). При розгляді філософських основ економіки принципового значення набувають три основоположні питання. 1. Як ми визначаємо сутність чи природу економічної реальності? Відповідь на це питання дає економічна онтологія чи онтологія економіки. 2. Як ми збираємо інформацію про економічну реальність чи, іншими словами, які є надійні джерела інформації про неї? Ця проблематика досліджується епістемологією. 3. Як ми структуруємо отримувану інформацію щодо змісту та практичного застосування знань? Тут окреслюється предметне поле методології (*Keizer, 2015. P. 22*).

Генезис економічної методології

Економічна методологія як окрема, цілісна наука сформувалася в останній чверті ХХ століття. Водночас окремі складові методології економічної науки були започатковані класиками політичної економії. За Д. Гаусманом, історія методології економічної теорії в іменах виглядає таким чином: Дж. Ст. Мілль – Дж. Н. Кейнс – Роббінс – Найт – Мізес – Гатчисон – Махлуп – Самуельсон – Фрідмен – Блауг – Макклоскі (*Хаусман, 1994. С. 105–108*). Поза сумнівом, до перших рядків зазначених імен слід додати Маршала, Маркса, Менгера, Дж. М. Кейнса. Характерною ознакою економічної теорії та методології, починаючи від маржиналістської революції кінця ХІХ століття, є дискурсивна розмаїтість, пояснення економічного світу з різних теоретичних та методологічних позицій. Методологічний плюралізм було примножено революцією Дж. М. Кейнса та формалістичною революцією 40–50-х років ХХ століття, спричиненою використанням математичних методів та теорії ігор у економічних дослідженнях, започаткованих Дж. Нойманом та О. Могенштерном. Економічна методологія викристалізувалася під впливом філософських концепцій позитивізму, досягнень фізичних, математичних, біологічних, історичних та інших наук.

Передісторія економічної методології охоплює століття між 1850 та 1950 роками. Вона складається з творів Дж. С. Мілля, роботи Дж. Н. Кейнса "Предмет і метод політичної економії" (1891), внеску прибічників австрійської школи Мізеса, Найта і Роббінса. Виділяються праці Л. Роббінса "Есе про природу і значення економічної науки" (1932) та Т. Гатчисона "Значення і основні постулати економічної теорії" (1938). Певною підсумковою працею цього періоду стала публікація М. Фрідменом роботи "Методологія позитивної економічної науки" у 1953 році (*Hausman, 2008. P. 31–34*). Одним із ключових положень цього періоду є визначення економічної науки Роббінса: "Економіка – це наука, яка вивчає людську поведінку як відносини між цілями та обмеженими ресурсами, які можуть бути альтернативно використаними" (*Robbins, 2008. P. 75*).

Формалістична революція 1950-х рр. вважається проривом в історії економічної методології. Що зробило формалістичну революцію саме революцією, так це новий рівень розвитку математичної науки, яка процві-

тала в період між 1930 та 1970 роками. Математична економіка вважається науковою через її незаперечність. Однак звучали й серйозні застереження проти засилля математики в економіці, що загрожує вихолощенню предмета економічної науки, втратою її фундаментальних сутнісних рис. Залучення філософії науки в середині 1970-х рр. є іншим проривом в історії методологічного розуміння економістів. Необхідною умовою впровадження філософського досвіду було зменшення ролі, якщо не дистанціювання, від контексту, в рамках якого виникає методологічна рефлексія, та визначення конкретного місця економістів у філософії науки. Виявляється, що зараз економісти дотримуються неявно виражених поглядів – у першу чергу, попперіанської доктрини. Нав'язування таких поглядів було дедалі простішим у міру того, як більшість економістів утримувалася від участі у методологічних дискусіях (Дьрре, 2011. Р. 166, 171–172).

На початку 1980-х рр. економічна методологія набуває самостійного характеру. У 1983 році перші публікації істориків та методологів з'явилися у журналі "Дослідження в галузі історії економічної думки і методології". У 1985 році було започатковано журнал "Економіка та філософія". У кінці 1980-х років були отримані перші плоди зусиль щодо переведення економічної методології на професійну основу; було засновано Міжнародну мережу економічного методу (INEM).

Становлення економічної методології як окремого напрямку в економічній науці відбувалося одночасно зі зростанням кількості теорій. Економіст стикається не тільки з різноманіттям економічних теорій та методів, але також із теоріями моделей, теоріями причинності, теоріями пояснень тощо. Філософська визначеність, певна жорсткість методологічних рамок сприяла окресленню меж економічної методології та її консолідації навколо представників посткейнсіанського напрямку, які заснували журнал "Економічна методологія" (1994).

Основні методологічні погляди на економічну теорію

Як уже зазначалося, економічна методологія являє собою філософію науки, застосовуваної в економіці. Філософія науки досліджує природу припущень, типи причинності, форми пояснень, що використовуються в науці тощо. Відповідно й економічна методологія досліджує природу припущень (ідеалізацій), типи причинності та форми пояснень, що використовуються в економічній науці (Baumans and Davis, 2010. Р. 1). М. Блауг визначає методологію як "дослідження концепцій, теорій та основних принципів міркування, прийнятих у тій чи іншій науці. Методологію економічної науки, – додає він, – слід розуміти просто як філософію науки в її застосуванні до економіки" (Блауг, 2004. С. 35).

Основні методологічні погляди на економічну теорію кореспондують із трьома напрямками в розвитку філософії науки: позитивізмом (Конт, Мілль), неопозитивізмом (Карнап, Райхенбах), постпозитивізмом (Поппер, Лакатос). Методологічні принципи Дж. Ст. Мілля спиралися на причинно-наслідкові зв'язки, економічний детермінізм. У своїх наукових працях він

використовував чотири методи: експериментальний, за якого фіксуються наукові факти, що відповідало принципам позитивістської філософії; абстрактний, коли все пояснюється однією причиною; прямий дедуктивний (ураховується багато причин); обернено-дедуктивний – передбачає, що емпірично виявлені історичні закони пояснюються здібностями людей. Останній метод частково нагадує метод умовної ймовірності Байєса, який переживає нині справжній ренесанс. Відмітними рисами методології Мілля були натуралізм, дескриптивізм та психологізм. Міждисциплінарний підхід полягав у врахуванні впливу на економіку політології, соціології, етики.

Основу методологічних поглядів А.Маршалла, якого відносять до представників пізнього позитивізму, становили: синтез раціоналізму з емпіризмом, характерним для британської філософської школи; градуалістичний метод, згідно з яким протилежні сторони можна об'єднати шляхом поступового покрокового процесу; виявлення специфіки економічних явищ, що мають грошовий вимір. На етапі неопозитивізму власну методологічну позицію у стислій формі висловив Дж. М. Кейнс. У листі до Р.Харрода він зазначив, що, по-перше, економічна теорія – це гілка логіки, спосіб мислення; по-друге, прогрес в економічній теорії практично повністю полягає в поступовому поліпшенні нашого вибору моделей; по-третє, статистичні дослідження необхідні не стільки для прогнозування, скільки для перевірки релевантності та обґрунтованості моделі; по-четверте, мета моделі – відділити діючі відносно довго чи відносно незмінні фактори від скороминущих чи мінливих, щоб розробити логічний спосіб мислення та розуміти процеси, які породжують зазначені фактори в конкретних випадках².

Яскравим представником постпозитивізму в економічній науці вважається М. Фрідмен. Своє методологічне кредо він сформулював у роботі "Методологія позитивної економічної науки". Розпочинається аналіз з посилання на працю Дж. Н. Кейнса (старшого) "Предмет і метод політичної економії", у якій наголошується на тому, що позитивна економіка досліджує те, що є, а нормативна – те, що повинно бути. Теорія, за Фрідменом, складається з двох елементів – "мови" (логіка і математика), яка описує систематичні та організаційні методи аргументації, пояснення; змістовних гіпотез, що розкривають абстрактні суттєві риси комплексної реальності. Логіку і математику Фрідмен називає тавтологіями, Поппер визначає їх як теоретичні науки, що не потребують підтвердження чи фальсифікації. Отже, перевірки підлягають гіпотези на предмет їхньої відповідності економічним реаліям. Емпірична перевірка складається з двох взаємопов'язаних стадій: обґрунтування концепції гіпотези та тестування на її дієвість, правильність. Велике значення Фрідмен надає припущенням, які виконують три суттєві функції:

- опис та презентація теорії;

² Див.: economia.univ.it/harrod/edition/editionstuff/rfh.346.htm.

- сприяння непрямому тестуванню гіпотез при їхньому застосуванні;
- визначення специфічних умов, за яких теорії можуть бути дієвими (Friedman, 1953. P. 23).

У кінцевому підсумку чотири принципи постпозитивізму знайшли відображення в методології М. Фрідмена. По-перше, йдеться про принципи теоретичної відносності, за якої факти завжди мають теоретичне забарвлення. По-друге, принцип фальсифікації означає, з одного боку, те, що висновки теорії завжди мають перевірятися фактами, з іншого боку, факти не можуть довести теорію, а можуть тільки виявити її помилковість (теза Дюгема-Квайна). По-третє, використано попперіанський принцип зростання наукового знання. По-четверте, принцип визначення співвідносної сили теорії застосовано в контексті того, що ефективнішою є та теорія, висновки якої є точнішими, сфера її дій є максимально широкою. Методологію Фрідмена називають методологічним інструменталізмом, що є однією з форм позитивізму чи конвенціоналізму (Mulberg, 1995. P. 15). Близькою була й позиція Ф. Махлупа, концепція якого отримала назву обмеженого методологічного інструменталізму. Цей підхід базується на використанні сукупності інструментів, не підтверджених теорією (припущення, гіпотези, прогнози тощо), або це є методологічна позиція, згідно з якою всі наукові теорії та гіпотези є інструментами для розробки прогнозів. Водночас окремі автори вважають, що методологічний інструменталізм є ефективнішим (придатнішим) для короткострокових періодів, для вирішення практичних проблем.

Економічну методологію Дж. Дьюї називають прагматичним інструменталізмом. Її складовими є фалібілізм, контекстна чутливість, анти-телеологія. Така методологія передбачає можливість широкого соціального інжинірингу та економічного планування. Зв'язок між прагматизмом та економічною методологією простежується за трьома напрямками. По-перше, прагматизм суттєво поєднує (пов'язує) наукову раціональність та економічну раціональність. По-друге, прагматичний спосіб мислення належить до соціальних та моральних наук, в тому числі до економічної, а багато аспектів економічного життя розвиваються на основі інструментальної наукової раціональності. По-третє, експериментальна раціональність, експериментальні форми життя як ключові поняття прагматизму мають тенденцію до зростання, починаючи від античності і аж до індустріальної революції, втілюючись у співвідношеннях індустріальна революція – економічний прогрес, індустріальна раціональність – наукова раціональність (Hands, 2004. P. 261–265). Р. Солоу та О. Вільямсон сформулювали практичний аспект прагматичної методології. У Солоу вона набула форми трьох заповідей: не ускладнювати, робити все правильно, зробити це правдоподібним. Принцип "не ускладнювати" (лезо Оккама) здійснюється шляхом абстрагування від несуттєвих речей і концентрації на ефектах першого порядку – найголовнішому, після чого можуть бути представлені оцінки, уточнення, продовження. Принцип "робити все правильно" зумов-

лює логічне обґрунтування теорії. І принцип "зробити це правдоподібним" означає зберегти контакт з явищами і уникати хитромудрих конструкцій. Четверту заповідь доповнив О. Вільямсон: отримання беззаперечних тверджень, до яких надаються відповідні (часто мікроаналітичні) дані (Williamson, 2009. Р. 145–146).

Серед сучасних методологічних концепцій економічної теорії слід виділити методологічний індивідуалізм, його протилежність – методологічний холізм, інституційний індивідуалізм, методологічний інституціоналізм. Методологічний індивідуалізм означає пояснення суспільних явищ у термінах індивідуальної поведінки. Принципи методологічного індивідуалізму реалізуються переважно в неокласичній економічній теорії (мейнстрім) у взаємозв'язку з такими його базовими постулатами:

- модель раціонального економічного агента з наявністю усталених переваг;
- принцип максимізації, який визначає економічну поведінку агентів ринку відповідно до понять суб'єктивної корисності;
- наявність конкуренції між агентами ринку;
- можливість досягнення ринкової рівноваги (Кирдина, 2013. С. 67).

Згідно з методологічним індивідуалізмом, у термінах індивідуальних дій необхідно пояснювати економічні події не тільки на мікро-, а й на макрорівні. Йдеться про інфляцію, безробіття, інші макроекономічні показники і процеси. У зв'язку з тим, що останні потребують цілісного, системного підходу, для їхнього аналізу ефективнішими виявляються принципи методологічного холізму. П. Кайзер називає цей підхід методологічним колективізмом (Keizer, 2015. Р. 24). Загальнонауковою основою цього підходу є загальна теорія систем та синергетика. Принципи холізму вперше були застосовані в інституційній течії світової економічної думки в першій половині ХХ століття. Головна увага при цьому акцентується на цілісних об'єктах (групи, асоціації, корпорації, держава, наддержавні об'єднання тощо). Отже, за першого підходу (методологічний індивідуалізм) перевага віддається аналізу індивідуальних дій, за другого (холізм) – різноманітним інституціям. Суперечка між двома підходами зумовила появу третього напрямку в економічній методології – інституційного індивідуалізму. Відмітна риса цього методу полягає в тому, що індивіди діють не довільно, як за методологічного індивідуалізму, а їхня поведінка є детермінованою інституціями. Головною відмінністю інституційного індивідуалізму є пояснення людської поведінки не на основі раціоналізму, як прийнято вважати в неокласичній доктрині, а як такої, що визначається нормами та правилами (приписами). Називають три передумови дієвості цього напрямку економічної методології. По-перше, тільки суб'єкти, а не інституції можуть дбати про свої інтереси та цілі. По-друге, формальні та неформальні набори інституційних правил, які впливають на взаємодію суб'єктів, входять до числа пояснюваних змінних. По-третє, суттєві інституційні зміни завжди є

результатом незалежних та колективних дій певних суб'єктів та завжди здійснюються в широких інституційних рамках.

Ще один напрям інституційного характеру отримав назву методологічного інституціоналізму. Його основними постулатами є:

- відмова від твердження про соціальну нейтральність суб'єктів наукового пізнання та визнання їхньої глибокої включеності в систему професійного поділу праці, внутрішньонаукових зв'язків і відносин, статусних інтересів, неофіційних ієрархій та мереж;

- розуміння наукових напрямів як специфічних інституцій, що втілюються в цільових та пов'язаних групах агентів, у їхній взаємній довірі та репутаційному капіталі, дослідницьких конвенціях і стратегіях, впливі на ідеологію та державну політику;

- увага до системної взаємодії суперечностей між когнітивними та статусними інтересами агентів наукових напрямів (Фролов, 2008. С. 90–91). Зазначені передумови вузько трактують суть методологічного інституціоналізму.

В узагальненому вигляді методологічний інституціоналізм має холистичні коріння і передбачає дослідження економічних систем як цілісних структурних одиниць на основі формальних та неформальних правил (інституційний індивідуалізм), а також пояснення економічних явищ у термінах функціонування та зміни інституційних структур, включно з науковим середовищем. Приклади застосування методологічного інституціоналізму знаходимо в роботах К. Поланьї, де він виходить за рамки традиційних методологічних установок, розглядаючи економічні та неекономічні інституції в їхній взаємодії. Зокрема, три типи зв'язків – реципрокність, редистрибуція (перерозподіл) та обмін – становлять основу сучасної методології дослідження соціальної, солідарної економіки (Поланьї, 2002. С. 59–67).

Пріоритетні напрями сучасної економічної методології

Поведінкова (біхевіористична) методологія

Серед пріоритетних напрямів сучасної економічної методології слід назвати три: біхевіоризм, експериментальну методологію та методологію нейроекономіки. Методологічна основа біхевіоризму значною мірою ґрунтується на еволюційній теорії Дарвіна. Зокрема, біологія, поряд з математикою, становить парадигмальну основу у вирішенні проблем статичної і динамічної. Відносно економічної статичності (визначається як логіка координації) біологія забезпечує парадигмальну опору у формі системного підходу для органічних утворень, наприклад: уніфікована в загальну системну теорію робота Людвіга фон Берталанфі. Історична динаміка системи як її друга опора описується поняттями онтогенезу і філогенезу.

У капітальній праці "Основи поведінкового економічного аналізу" (аж 1764 с.!) С. Дгамі (2016) здійснив глибоке і всеосяжне дослідження поведінкової економіки, показав її зв'язок з біологією, математикою, психологією, теорією ігор тощо. Іншою складовою методології біхевіоризму є психологічна. Методологічний біхевіоризм є важливим методом у психології. Його філософське підґрунтя пов'язане з такими поняттями, як логічний

емпіризм та логічний біхевіоризм. Одним із фундаторів логічного біхевіоризму є К. Гемпель, який сформулював три головні тези: 1. Головними критеріями емпіричної перевірки є тестування синтетичних висловлювань методом верифікації та фальсифікації. 2. Філософія здійснює логічний аналіз наукових текстів. Завдяки науковим текстам, які підтверджені, зростають наукові знання. 3. Усі висловлювання, які шляхом логічного аналізу визнані науковими, належать до єдиної науки. Єдність наук ґрунтується на тому, що всі наукові теорії можуть перекладатися на мову фізики (*Hübner*, 2015. S. 268).

Флоріс Хойкелом визначає біхевіористську методологію як еклектичну та вважає її емпіричною частиною мікроекономіки разом з експериментальною економікою, еволюційною економікою, нейроекономікою, дослідженням щастя і благополуччя (*Heukelom*, 2011. P. 34–35).

Методологія нейроекономіки

Нейроекономіка за своїм змістом та суттю найбільшою мірою наближається до поведінкової економіки. Існує декілька головних визначень нейроекономіки.

1. Окремі автори говорять про нейроекономіку в чітко міждисциплінарних термінах. Вони характеризують нейроекономіку як спробу об'єднати економіку, психологію і нейробиологію в єдину уніфіковану дисципліну з кінцевою метою забезпечення єдиної, загальної теорії людської поведінки.

2. Інші науковці трактують нейроекономіку як специфічне застосування економічної теорії до нейробиологічного моделювання і теоретизування.

3. Третя точка зору подає цю дисципліну як розширення різних економічних дослідницьких програм за Лакатосом. Наприклад, Камерер визначає нейроекономіку як галузь поведінкової економіки, так і новий вид експериментальної економіки (*Camerer*, 2008. P. 44).

4. Ряд дослідників нейроекономіки розглядають її як застосування нейрологічної техніки та методів для економічного обліку при прийнятті рішень.

Таким чином, різні автори пропонують дуже різноманітні визначення нейроекономіки з точки зору її методологічного статусу. Тож узагальнюючі результати є такими: нейроекономіка зробила багатообіцяючий крок уперед в інтеграції здобутків та інструментів моделювання в рамках її материнських дисциплін. Водночас існує брак адекватної бази для створення єдиної уніфікованої моделі вибору, яка б охоплювала економіку, психологію і нейробиологію.

Прихильники нейроекономіки певним чином завищують значення отриманих результатів при моделюванні економічного вибору. Нейроекономісти виступають за побудову економічних моделей, наслідки яких будуть сумісними з результатами досліджень інших дисциплін. Водночас вони не надають переконливих причин щодо визначення моделі економічного вибору з точки зору відповідності нейронним результатам. Провідні нейроекономісти здійснили успішні спроби зменшити економічні конструкції до нейронних параметрів. Вони розширюють набір не-

залежних змінних, які можуть фігурувати в міждисциплінарних моделях вибору, але до цього часу не спромоглися спричинити значне розширення доказової бази економічної теорії та економічної методології (Fumagalli, 2016. P. 91).

Експериментальна економіка

Методологічні засади експериментальної економіки сформульовані в роботах В. Сміта та Ф. Гуали. Ключовими положеннями Сміта є вчення про екологічну раціональність та нову мікроекономіку, формалізований вигляд якої набуває такого елегантного вигляду: $S = (e, I)$, де e – мікроекономічні умови; I – інститути (Смит, 2008. С. 144). Екологічна раціональність, за Смітом, використовує розум, тобто здатність людей до уявного відтворення, для вивчення поведінки індивідів на основі їхнього досвіду та повсякденних знань. Така раціональність використовується для "розуміння існуючого порядку певних форм людської культури, для пошуку сенсу, втіленого в правилах, нормах та інститутах нашої культурної та біологічної спадщини, які виникли завдяки взаємодії людей" (Смит, 2008. С. 431). Праця Ф. Гуали має прикладний, "інженерний" характер, водночас, **докладно** аналізуючи такі фундаментальні положення, як теза Дюгема-Куайна та теорема Байєса (Guala, 2005. P. 54–61; 110–115), А. Сантос зазначає, що економісти здійснюють експерименти в рамках гіпотетично-дедуктивної методологічної бази, в яких повинна бути забезпечена емпірична перевірка економічних теорій. Таке виправдання дозволяє економістам обійти більш складні питання щодо того, як прості та штучні умови в лабораторії можуть забезпечити розуміння реального світу (Santos, 2011. P. 55).

Математичний апарат в економічній методології

Історія економічної науки взагалі та економічної методології зокрема свідчить про те, що елементи математики завжди були присутні в економічних дослідженнях. Досить згадати економічну таблицю Ф. Кене (1758), "Математичні принципи теорії багатства" А. Курно (1835), систему рівнянь теорії загальної рівноваги Л. Вальраса (1874, 1877), "Математичну психологію" Ф. Еджворта (1881), математичні додатки А. Маршалла (1890) та їхніх численних послідовників у ХХ столітті, особливо повоєнні теорії загальної рівноваги, в тому числі модель загальної рівноваги Ерроу-Дебре-МакКензі, а також модель Нового макроекономічного консенсусу, щоб переконатися у постійному взаємозв'язку та взаємодії цих двох фундаментальних суспільно значущих наук.

Одне з ключових методологічних положень полягає у визначенні співвідношення між теорією, моделлю та реальним економічним світом. Більшість теорій можуть бути реалізовані через декілька моделей залежно від того, яким чином задається кожен фактор. Оскільки теорії можуть бути реалізовані за допомогою декількох моделей, зазвичай легше протестувати модель, ніж цілу теорію. Якщо одна модель зазнає невдачі, та ж теорія може надати іншу модель, яка буде більшою мірою співвідноситися з даними (Perri & Bellamy, 2012. P. 36). Отже, завданням теорії і методології є

обґрунтування моделей, які адекватно пояснювали б реальні економічні процеси. Загалом економісти працюють у рамках двох моделей: спрощених форм економічних моделей, які обрані з більш-менш епізодичних причин, і моделей, які підходять для наявних даних різноманітної розмірності. Водночас теоретичні моделі спираються на фундаментальні постулати, в рамках яких агенти егоїстично максимізують корисність як в обчислювальному агентно-орієнтованому моделюванні (Farmer, 2013. Р. 381). У цьому зв'язку пошлемося на Гаусмана про те, що економічна теорія складається з мікроекономіки, макроекономіки та економетрики. Цей зв'язок яскраво проявляється в макроекономічній моделі – динамічна стохастична модель загальної рівноваги, де йдеться про базові елементи макроекономіки.

Інтегративна функція методології

Інтегративна функція методології набуває вирішального значення в умовах поглиблення міждисциплінарних досліджень, диверсифікації економічного "імперіалізму", формування постекономічних суспільств тощо. Об'єднання різнорідних, що суперечать одна одній аж до протистояння чи заперечення, економічних концепцій є можливим винятково на базі наукової раціональності, використання як основи дослідження ширшого поняття, під яке слід підвести наявні, що створює необхідні когнітивні рамки для досягнення позитивного наукового результату³. Очевидно, такою основою є філософська методологія в її проекції на економічну реальність, на економічну науку. "Емпірико-аналітичні науки (у тому числі економічна. – А. Ф.) розвивають свої теорії, – підкреслює видатний німецький філософ Юрген Габермас, – в рамках самосвідомості, яка невимушено встановлює безперервний зв'язок із засадами філософського мислення: та ж опора на теоретичну установку, що звільняє від догматичних зв'язків та від впливу природного життєвого інтересу, що вводить в оману" (Хабермас, 1990. С. 91). Такі складові філософської методології, як онтологія, епістемологія, логіка, аксіологія в їх економічних вимірах сприяють формуванню цілісного уявлення про економічну науку, про її предмет, метод, історичну тенденцію, зв'язок з іншими науками⁴. Отже, онтологія окреслює предметне поле економічної науки, яке відображає економічне буття, економічну реальність, економічну діяльність людини, суспільні відносини в процесі створення багатства (благ), їхнього розподілу та обміну.

На перший погляд, усе просто й зрозуміло. Головні розбіжності існують у тлумаченні того, як працює економічна система, якими є її базові структури, вихідні положення, інструментарій, методи дослідження. Дуже

³ У сучасній методологічній роботі прийнято розрізняти принаймні три типи рамок: граничні, обширні та робочі. Методологічне програмування завжди рухається в цих трьох рамкових контурах. *Граничні* рамки вказують на межі когнітивного світу, межі граничної онтології, *обширні* рамки визначають способи та напрями об'єктивації (предметизації), а *робочі* – структурують оперативне поле, в якому розгортається розумова діяльність (Див.: Щедровицький, 2007. С. 39–40).

⁴ Йдеться про економічну науку як цілісну гомогенну систему і, насамперед, про економічну теорію як її ядро, без урахування низки наук про галузеві економіки.

часто вододіл проходить між продуктовою та поведінковою онтологією, коли перебільшується значення однієї з них за абстрагування від іншої. Онтологічно розглядаються статичні та динамічні стани економіки, її рівноважний та нерівноважний характери, визначеності та невизначеності, ієрархія, системна цілісність тощо. Розбіжності, що об'єктивно існують і будуть залишатися між різними науковими школами, мають певні обмеження чи когнітивні рамки, котрі вимірюються "одинацями відхилення чи концептуальними варіантами, які циркулюють у цій дисципліні деякий період часу, та одинацями ефективної модифікації, тобто тими небагатьма варіантами, які включені до концептуальної традиції цієї дисципліни" (*Філософія науки...*, 2006. С. 368). Зазначені положення становлять, з одного боку, основу методологічного монізму економічної науки та, з іншого боку, пошуку компромісу і консенсусу (синтезу) між конкуруючими економічними концепціями⁵. В кінцевому підсумку така методологія покликана та спроможна виробити номологічне знання емпірико-аналітичного змісту. Онтологічні виміри економічної реальності можуть бути представлені у трьох іпостасях: емпірична (досвід та сприйняття), неімперична, реально існуюча (події та стан речей), глибинна (структури, механізми, рушійні сили та тенденції). "Наука, – писав Аристотель, – має справу з трьома [сторонами]: те, що приймається як наявне..., притаманні усім [положення], що називаються нами аксіомами..., третє – це [самі] властивості [речей]..., те, відносно чого доводиться те, що доводиться, та те, на підставі чого доводиться" (*Аристотель*, 2008. С. 626–627).

Висновки

Історія економічної думки свідчить, що методологічні дослідження розвивалися нерівномірно. Започатковані працями Дж. Ст. Мілля в середині XIX століття методологічні розвідки завершилися в 1890 році в процесі дискусії про метод "Methodenstreit" між представниками австрійської школи граничної корисності та німецької історичної школи. Потім наступив сорокарічний методологічний вакуум, спричинений Першою світовою війною та економічною кризою і Великою депресією 1929–1933 років, коли на перше місце постали питання політики, а не методології (*Hutchison*, 2009. Р. 299). У 30-ті роки XX ст. починається відродження методологічних досліджень у працях Ф. Найта, Т. Хатчісона, Л. Робінса. Доволі гострими залишалися питання про доцільність вивчення методології студентами-економістами та використання математики в економіці. Так, у 1992 році Френк Ган у зв'язку із завершенням своєї каденції завідувача кафедри в Кембриджському університеті звернувся до студентів, що обирають професію, із порадою уникати дискусій про математику в економіці, як чуми, а відтак вони повинні

⁵ Позитивним прикладом такого компромісу між неокласичною та кейнсіанською концепціями став неокласичний синтез П. Самуельсона. Нині формується новий неокласичний синтез між новими класиками та новими кейнсіанцями (*Macroeconomic Policies on Shaky Foundations. Whether Mainstream Economics? Marburg*, 2009. Р. 165).

ігнорувати методологію (Bachhouse, 2010. P. 3). Слід зазначити, що подібні висловлювання продовжуються й донині, однак ідеться радше про засилля математики в економіці, з одного боку, та про формування методологічної парадигми, методологічного дискурсу, які покликані підтвердити статус економіки як науки в системі сучасного знання, – з іншого. Обстоюваний у статті бімодальний методологічний дискурс спрямований на досягнення цієї мети. Філософські начала визначають предметне поле економічної науки, її онтологічний статус та епістемологічний устрій на основі використання принципів демаркації, верифікації та фальсифікації. Математичний інструментарій надає економічній науці необхідну строгість і точність, математичну логіку та обґрунтованість економічним аксіомам та гіпотезам, використовуючи принцип підтвердження.

Отже, основні методологічні погляди на економічну теорію дозволяють, з одного боку, пояснювати економічне життя у всіх його вимірах – на мікро-, макро- та гео економічному рівнях, встановлювати певні закономірності і тенденції. З іншого боку, з допомогою різноманітних методів – логічних, математичних, статистичних, комп'ютерних моделей і програм досліджуються нові явища і процеси локального чи глобального характеру, що створює передумови для накопичення емпіричного та теоретичного матеріалу, який збагачує економічну теорію, розвиває економічну науку в цілому.

Література

- Аристотель. (2008). *Политика. Метафизика. Аналитика*: пер. с древнегреч. Москва.
- Блауг, М. (2004). *Методология экономической науки, или Как экономисты объясняют*: пер. с англ. Москва.
- Кирдина, С. (2013). *Методологический индивидуализм и методологический институционализм. Вопросы экономики*, 10
- Поланьи, К. (2002). *Великая трансформация: политические и экономические истоки нашего времени*: пер. с англ. Санкт-Петербург.
- Смит, В. (2008). *Экспериментальная экономика*: пер. с англ. Москва.
- Философия науки: Эпистемология. Методология. Культура: хрестоматия. (2006). Москва. С. 368.
- Фролов, Д. (2008). *Методологический институционализм: новый взгляд на эволюцию экономической науки. Вопросы экономики*, 11.
- Хабермас Ю. (1990). *Познание и интерес. Философские науки*, 1, 91.
- Хаусман, Д. (1994). *Экономическая методология в двух словах. Мировая экономика и международные отношения*, 2.
- Щедровицкий, П.Г. (2007). *Изменения в мышлении на рубеже XXI столетия: социокультурные вызовы. Вопросы философии*, 7, 39–40.
- Bachhouse, R. E. (March, 2010). *Methodology in: action in Journal of economic methodology*, Vol. 17, Nr. 1.
- Baumans, M., Davis, J. B. (2010). *Economic methodology. Understanding economic as a science*. New York.
- Camerer, C.F. (2008). *Neuroeconomics: Using neuroscience to make economic predictions in: The philosophy of economics. An Antology. Third edition / Ed. by Hausman D. Cambridge University press*, 2008.

- Cohen, B. (2014). *Advanced introduction to international political economy*. Cheltenham.
- Dhami, S. (2016). *The Foundations of behavioral economic analysis*. Oxford University Press.
- Dopfer, K. (2011). Economics in cultural key: complexity and evolution revisited in: *The Elgar companion to recent economic methodology* / Ed. by Davis J. B., and Hands D. W. Cheltenham.
- Düppe, T. (June, 2011). How economic methodology became a separate science in: *Journal of economic methodology*, Vol. 18, Nr. 2.
- Farmer, J. D. (2013). Hypothesis non fingo: problems with the scientific method in economics in: *Journal of economic methodology*, Vol. 20, Nr. 4.
- Friedman, M. (2009). *The methodology of positive economics in: The Methodology of positive economics. Reflections on the Milton Friedman legacy* / Ed. by Mäki U. Cambridge University press.
- Fumagalli, R. (2016). Five thesis of neuroeconomics. *Journal of Economic Methodology*, Vol.23, Nr. 1.
- Guala, F. (2005). *The methodology of experimental economics*. Cambridge University Press.
- Hands, D.W. (2004). Deweyan pragmatic philosophy and contemporary economic methodology in: *Dewey, pragmatism, and economic methodology* / Ed. by Khalil E. L. London and New York.
- Herfeld, K. (September, 2016). The world in axioms: an interview with Patrick Suppes in: *Journal of economic methodology*, Vol. 23, Nr 3.
- Heukelom, F. (2011). Behavioral economics in: *The Elgar companion to recent economic methodology* / Ed. by Davis J. B., and Hands D. W. Cheltenham.
- Hübner, J. (2015). *Einführung in die theoretische Philosophie*. Stuttgart – Weimar.
- Hutchison, T.W. (September, 2009). A formative decade: methodological controversy in the 1930 s. *Journal of economic methodology*, Vol. 16, Nr. 3.
- Keizer, P. (2015). *Multidisciplinary economics. A methodological account*. Oxford University press.
- Krol, Z. (2015). *Platonism and the development of mathematics. Infinity and geometry*. Warszawa.
- Moses, J. W., Knutsen, T. L. (2012). *Ways of knowing. Competing methodologies in social and political research*. Second edition. London.
- Macroeconomic Policies on Shaky Foundations. *Whether Mainstream Economics?* (2009). Marburg. P. 165
- Mulberg, J. (1995). *Social limits to economic theory*. London and New York.
- Perry 6 and Ch. Bellamy. (2012). *Principles of methodology. Research design in social science*. Los Angeles.
- Robbins, L. (2008). *The nature and significance of economic science in: The philosophy of economics. An Antology*. Third edition / Ed. by Hausman D. Cambridge University press.
- Santos, A. C. (2011). *Experimental economics in: The Elgar companion to recent economic methodology/ Ed. by Davis J. B., and Hands D. W. Cheltenham*.
- The philosophy of economics* (2008). *An Anthology*. Third edition / Ed. by Hausman D.M. – Cambridge University press.
- Williamson, O. (June, 2009). Pragmatic methodology; a sketch with applications to transactions cost economics in: *Journal of economic methodology*, Vol. 16, Nr. 2.

References

- Aristotel'. (2008). *Politika. Metafizika. Analitika* [Policy. Metaphysics. Analytics]: per. s drevnegrech. Moskva. (In Russian)
- Blaug, M. (2004). *Metodologija jekonomicheskoy nauki, ili Kak jekonomisty ob#jasnjajut* [The methodology of economic science, or How economists explain]: per. s angl. Moskva. (In Russian)

- Kirdina, S. (2013). Metodologicheskij individualizm i metodologicheskij institucionalizm [Methodological individualism and methodological institutionalism]. *Voprosy jekonomiki – Issues of economics*, 10. (In Russian)
- Polan'i, K. (2002). Velikaja transformacija: politicheskie i jekonomicheskie istoki nashogo vremeni [The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time]: per. s angl. Sankt-Peterburg. (In Russian)
- Smit, V. (2008). Jeksperimental'naja jekonomika [Experimental economics]: per. s angl. Moskva. (In Russian)
- Filosofija nauki: Jepistemologija. Metodologija. Kul'tura [Philosophy of Science: Epistemology. Methodology. Culture]: hrestomatija. (2006). Moskva. P. 368. (In Russian)
- Frolov, D. (2008). Metodologicheskij institucionalizm: novyj vzgljad na jevoljuciju jekonomicheskaj nauki [Methodological Institutionalism: A New Perspective on the Evolution of Economic Science]. *Voprosy jekonomiki – Issues of economics*, 11. (In Russian)
- Habermas Ju. (1990). Poznanie i interes [Cognition and interest]. *Filosofskie nauki*, 1, 91. (In Russian)
- Hausman, D. (1994). Jekonomicheskaja metodologija v dvuh slovah [Economic methodology in a nutshell]. *Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija*, 2. (In Russian)
- Shhedrovickij, P.G. (2007). Izmenenija v myshlenii na rubezhe XXI stoletija: sociokul'turnye vyzovy [Changes in thinking at the turn of the XXI century: socio-cultural challenges.]. *Voprosy filosofii – Problems of philosophy*, 7, 39–40. (In Russian)
- Backhouse, R. E. (March, 2010). Methodology in: action in *Journal of economic methodology*, Vol. 17, Nr. 1.
- Baumans, M., Davis, J. B. (2010). *Economic methodology. Understanding economic as a science*. New York.
- Camerer, C.F. (2008). *Neuroeconomics: Using neuroscience to make economic predictions in: The philosophy of economics. An Antology. Third edition / Ed. by Hausman D. Cambridge University press, 2008.*
- Cohen, B. (2014). *Advanced introduction to international political economy*. Cheltenham.
- Dhami, S. (2016). *The Foundations of behavioral economic analysis*. Oxford University Press.
- Dopfer, K. (2011). Economics in cultural key: complexity and evolution revisited in: *The Elgar companion to recent economic methodology / Ed. by Davis J. B., and Hands D. W. Cheltenham.*
- Düppe, T. (June, 2011). How economic methodology became a separate science in: *Journal of economic methodology*, Vol. 18, Nr. 2.
- Farmer, J. D. (2013). Hypothesis non fingo: problems with the scientific method in economics in: *Journal of economic methodology*, Vol. 20, Nr. 4.
- Friedman, M. (2009). The methodology of positive economics in: *The Methodology of positive economics. Reflections on the Milton Friedman legacy / Ed. by Mäki U. Cambridge University press.*
- Fumagalli, R. (2016). Five thesis of neuroeconomics. *Journal of Economic Methodology*, Vol.23, Nr. 1.
- Guala, F. (2005). *The methodology of experimental economics*. Cambridge University Press.
- Hands, D.W. (2004). Deweyan pragmatic philosophy and contemporary economic methodology in: *Dewey, pragmatism, and economic methodology / Ed. by Khalil E. L. London and New York.*
- Herfeld, K. (September, 2016). The world in axioms: an interview with Patrick Suppes in: *Journal of economic methodology*, Vol. 23, Nr 3.

- Heukelom, F. (2011). Behavioral economics in: The Elgar companion to recent economic methodology / Ed. by Davis J. B., and Hands D. W. Cheltenham.
- Hübner, J. (2015). Einführung in die theoretische Philosophie. Stuttgart – Weimar. (In German)
- Hutchison, T.W. (September, 2009). A formative decade: methodological controversy in the 1930 s. *Journal of economic methodology*, Vol. 16, Nr. 3.
- Keizer, P. (2015). Multidisciplinary economics. A methodological account. Oxford University press.
- Krol, Z. (2015). Platonism and the development of mathematics. Infinity and geometry. Warszawa.
- Moses, J. W., Knutsen, T. L. (2012). Ways of knowing. Competing methodologies in social and political research. Second edition. London.
- Macroeconomic Policies on Shaky Foundations. Whether Mainstream Economics? (2009). Marburg. P. 165
- Mulberg, J. (1995). Social limits to economic theory. London and New York.
- Perry 6 and Ch. Bellamy. (2012). Principles of methodology. Research design in social science. Los Angeles.
- Robbins, L. (2008). The nature and significance of economic science in: The philosophy of economics. An Antology. Third edition / Ed. by Hausman D. Cambridge University press.
- Santos, A. C. (2011). Experimental economics in: The Elgar companion to recent economic methodology/ Ed. by Davis J. B., and Hands D. W. Cheltenham.
- The philosophy of economics (2008). An Anthology. Third edition / Ed. by Hausman D.M. – Cambridge University press.
- Williamson, O. (June, 2009). Pragmatic methodology; a sketch with applications to transactions cost economics in: *Journal of economic methodology*, Vol. 16, Nr. 2.

Надіслано до редакції 11.09.2017

ECONOMIC WORLD: METHODOLOGY

Anton Filipenko

Author affiliation : Doctor of Economics, Prof., Department of the World Economy and International Economic Relations, Kyiv Shevchenko National University.

Email: anton_filipenko@ukr.net

The article is dedicated to methodological problems of economic science. The aim is justification of the importance of methodology for all concepts and branches of economic science. The author considers the genesis of economic methodology, the main methodological lines, the philosophical component of economic methodology, key methodological views of economic theory, the mathematical paradigm in economic methodology, and the integrative function of methodology. The article reveals the bimodal character of economic methodology and its philosophical and mathematical principles.

Key words: methodology, discourse, naturalism, constructivism, realism, post-modern.

JEL: B41.